

Eivind Astrups ukjente bragd:

POLAR- FAREREN NORGE GLEMTE

Stormen kom plutselig. Det var som om de snublet inn i et hvitt ragnarokk. Snøen ble virvlet opp til en ugjennomtrengelig vegg av ispigger. Den iskalde luften trengte seg inn gjennom alle åpninger i klærne.

Selv de forherdede bikkjene stoppet opp. Sleden var ikke lenger til å rikke. De to mennene krøp bort til den og fikk løs spadene. Med fortvilelsens og forbitrelsens kraft prøvde de å skjære ut noen snøblokker de kunne skjule seg bak. De måtte gi opp før skjulet ga plass til dem begge. Den ene av de to nedisete mennene grov seg rett ned i snøen, og overlot plassen bak snøblokkene til den andre.

Året var 1892. Stedet var Grønland. Bak snøblokkene lå Robert Peary — mannen som senere erobret Nordpolen. Hans følgesvenn var den purunge nordmannen Eivind Astrup — polarfareren Norge glemte.

Eivind Astrup var Christiania-gutt, sønn av en grosserer. Det ble tidlig bestemt at han skulle inn i farens forretning, og han utdannet seg deretter. For å lære mer dro han over til USA der han hadde en bror.

Hans store interesse var imidlertid sport, idrett og friluftsliv. Særlig var han en dyktig skiløper. Da han en dag så i avisen at Robert Peary, den gryende berømt, planla en ekspedisjon til Nord-Grønland, ble hans interesse vakt. Eivind Astrup skrev til

Peary, og ba i et velbegrunnet brev om å få være med. Svaret var ja.

6. juni 1891 gled selfangstskuta «Kite» ut fra New York havn. Om bord var medlemmene i Grønlands-ekspedisjonen, en ekspedisjon som sett med vår tids øyne ikke var altfor godt forberedt. Kunnskapene om hvordan man mestret, ja, overlevde den natur og det klima som ventet, var i beste fall mangelfulle.

Hensikten med ekspedisjonen var å kartlegge det veldige og ukjente landet, dets form, karakter og størrelse. Det skulle også utføres visse vitenskapelige undersøkelser. den eneste vitenskapsmann i gruppen var mineralogen Verhoeff. Det var i realiteten ganske uklart hvilke vitenskapelige undersøkelser av noen verdi som selv i beste fall kunne gjennomføres.

Den 24. juni nådde de MacCormik-bukta, der overvintringen og forberedelsene til ekspedisjonen skulle foregå. På mange måter var det her Eivind Astrup gjorde sin mest betydningsfulle innsats. Peary hadde gitt ham i oppdrag å søke kontakt med eskimoene for å lære av deres overlevelsesteknikk i dette barske klimaet og den nådeløse naturen.

Utrolig raskt vant Astrup eskimoenes tillit. Ja, han ble deres venn. Dag og natt levde han blant naturfolkene som han fant så fascinerende. Han lærte om mat og jakt, om antrekk og utstyr, om naturens luner og dens varsler. Han organiserte jaktlag,

produserte klær og fottøy, bygde proviantlagre, utprøvde og forbedret utstyr.

Det var Eivind Astrup — ikke Robert Peary — som var den egentlige hovedpersonen i denne perioden. Det var han som var drivkraften, og det var hans kunnskaper og personlige egenskaper som var avgjø-

rende for at ekspedisjonen var godt forberedt da den endelig startet.

Ekspedisjonen ble helt fra starten et blodslit for de fire som opprinnelig startet. Først da de hadde lagt rundt 20 mil av innlandsisen bak seg, fant Peary tiden moden for å dele ekspedisjonen. To mann skulle snu og vende tilbake til basen. De fikk bare med seg det aller mest nødvendige av

Harald Nygård

mat og utstyr. En mann ble plukket ut som Pearys ledsager på det endelige fremstøtet — Eivind Astrup.

Polarlandet tok imot de to mennene på en særdeles uvennlig måte. Iskalde stormer den ene dag, mildvær og håpløst føre den neste. Kjelkene havarerte eller kjørte seg fast. Hunder måtte avlives. De strevde seg fram

gjennom enorme isformasjoner, for så å møte nesten uoverkommelige sprekkdannelse. Dagenes monotoni, ensomheten, knappheten på mat, uvissheten og det endeløse fysiske slitet tæret stadig på de to.

De kom ikke så langt nord som håpet, og noen grundige studier av terrenget og forholdene tok ikke Peary seg tid til. Dette beklaget Astrup.

Mens Roald Amundsen ennå var en ukjent styrmann, gikk purunge Eivind Astrups navn Norge rundt. Landet hadde fått sin nye polarfarer. Da Amundsen nådde berømmelsen, var det ingen som husket Astrup lenger. Glemselen hadde allerede innhentet tidens yngste norske polarhelt.

Han mente det ville være mulig å finne spor etter eskimoer også i disse nordlige strøkene. I dag vet vi at Astrup hadde rett.

Den siste dagen før de snudde, på ferdens nordligste punkt, ble imidlertid en eventyrlig opplevelse. De hadde flere dager i forveien etterlatt sledene der isen tok slutt. Utsultet, og med helt ubrukkelig fottøy, hadde de vandret nærmest i ørske.

Plutselig sto de på et bratt fjellparti. Det var som om landet — ja, verden — sluttet her. Foran dem — langt, langt nede — lå fjorden. I sør lå innlandsisen — majestetisk, skremmende og vakker. I nord en fjellrekke endeløs å se til. Den blå himmelen, solen og de veldige skygene understreket landskapets kulde, men også dens skjønnhet.

De to var overveldet og glemte en stund skuffelsen over at de ikke kom lenger. Stunden ble ytterligere opphøyet ved at de noen timer i forveien hadde støtt på moskus, og skaffet seg ferskt kjøtt. Nå laget de et festmåltid som gjorde underverker både på kropp og sjel.

Det var på hjemturen stormen overrasket dem, sterkere og villere enn alt de hadde opplevd tidligere. Naturens jernhånd tvang dem brutalt til ro. Noen ganger sovnet de av, men den hylende vinden vekket dem igjen og igjen. Hundene var helt nedsnødde. Bare av og til beveget de hodet for å skaffe seg luft. Sløvheten

og likegladheten var i ferd med å overta makten, Peary og Astrup i ferd med å gi seg over.

Den tredje dagen lettet været aldri så lite, og de mobiliserte det som var igjen av ressurser til et forsøk på å ta seg fremover. I dager og uker sneglet de seg sørover mot MacCormik. Motløse og matløse. Bare noen få rester av moskuskjøttet var igjen.

Så, en natt — under en av de stadig flere hvilepausene — mente Peary at han hørte noe. Astrup stirret tvilende og engstelig på sin leder. Selv hørte han intet. Men noen minutter senere sanset han også noe. Han så en skygge. Den ble til en skikkelse, til flere skikkelser, som ble til mennesker. De var reddet! Det var menn fra skipet som var kommet for å hente dem tilbake. De hadde lagt i vei innover i et håp om å møte dem. Tre måneder var gått siden den lange marsjen startet.

Nyheten om nordmannens bragd nådde også Norge, og vakte enorm oppsikt. Men virkelig oppstyr ble det først da Astrup vendte hjem. Han fikk en velkomst og en oppmerksomhet som var høyst uvanlig. Landet over var han ønsket som foredragsholder for å fortelle om eventyret i isen, og Astrup reiste.

Han ble også hedret med St. Olavs orden — bare 21 år gammel! Fortsatt er han den yngste ridder gjennom tidene.

Robert Peary planla snart en ny polarekspedisjon, og inviterte Astrup til å bli med. Denne ekspedisjonen ble imidlertid på alle måter et antiklimaks. Ikke minst for Astrup, som to ganger ble alvorlig syk av matforgiftning. Han ble sterkt svekket, og kunne ikke bli med på hele ekspedisjonen.

Men mye heder ventet ved hjemkomsten denne gangen også. Hjemme igjen gjorde han seg til talsmann for en norsk ekspedisjon til Nord-Grønland. Dette var en tanke som vakte begeistring. Men for alle andre enn Eivind Astrup selv, ble det mer og mer klart at en slik ekspedisjon ville bli gjennomført uten hans medvirkning. Sykdommen hadde i den grad svekket ham at han ikke lenger hadde den styrke som ville være nødvendig.

I romjulen 1895 la Eivind Astrup ut på en lengre skitur i Rondane. Han ville vise både seg selv og andre at han fortsatt var i stand til å tåle selv de hardeste påkjenninger. Astrup kom aldri tilbake. Og sakte men sikkert ble glemselens slør trukket over hans person og hans innsats. Han ble den glemte polarfarer.